

Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни (сучасні виклики)

Олексій Одерій

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики, Донецький державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Кропивницький, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6999-4387>

Проаналізовано діяльність організованих злочинних угруповань в умовах воєнного стану. Наголошено на потребі в розробленні ефективних та результативних механізмів протидії організованій злочинності, особливо в умовах воєнного стану.

Ключові слова: організована злочинність; напрями класифікації; ступінь суспільної небезпечності.

Problems of Counteracting Organized Crime in the Context of War (Current Challenges)

Oleksii Oderii

Activities of organized criminal groups under martial law are analyzed. The need to develop effective and efficient mechanisms to counteract organized crime, especially under martial law, is emphasized.

Keywords: organized crime; areas of classification; degree of public danger.

Організована злочинність завжди була серйозною загрозою для стабільності держави та суспільства. Повномасштабна війна в Україні суттєво загострила соціальні, економічні, гуманітарні та інші проблеми, чим організована злочинність скористалася, значно активізувавшись. Ще до початку вторгнення РФ в Україну науковці класифікували організовані злочинні групи та організації за такими напрямками: загально-кримінальна діяльність, економічні злочини, корупційні зв'язки, зовнішньоекономічна діяльність, фінансово-кредитні операції, приватизація, металургійна промисловість і паливно-енергетичний комплекс [1]. Сьогодні війна «розширила можливості» злочинної діяльності, а саме: а) вплив на розподіл коштів (бюджетних та міжнародних

фондів під час реалізації інфраструктурних проєктів і програм з відбудови країни); б) системне розкрадання гуманітарної допомоги, що підриває довіру до системи міжнародної підтримки та ускладнює доставку допомоги тим, хто її дійсно потребує; в) масова міграція чоловіків (для уникнення мобілізації) надала можливість розвивати нелегальні схеми виїзду чоловіків за кордон; г) внутрішньо переміщені особи (вимушена міграція через війну) є вкрай вразливою категорією для торгівлі людьми, чим активно користуються злочинці; д) на окупованих територіях спостерігається тісна взаємодія організованих злочинних угруповань із незаконними збройними формуваннями, які використовують нелегальну економічну діяльність для фінансування своїх операцій; е) через

зростаючу залежність суспільства від цифрових технологій і збоїв в державних системах безпеки внаслідок війни, злочинні угруповання активно застосовують можливості для хакерських атак, крадіжки даних та здійснення фінансових махінацій. Кіберзлочинність стала одним із найважливіших інструментів для швидкого отримання незаконних прибутків без фізичного контакту, що робить її важкодоступною для правоохоронних органів [2]. Цей перелік не вичерпаний.

Водночас, на думку І. Вигівського, у процесі розкриття злочинів в умовах збройного конфлікту (на жаль, у 72 % випадків) недооцінюється складність розслідування в умовах очевидності, установлення винних, оскільки підготовка і вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, особливо організованими групами, здійснюються на професійному рівні. Така позиція призводить до зниження активності оперативних підрозділів, неналежного виявлення та фіксування слідової інформації, а також до оперативно-тактичних помилок [3].

Безпосередньо у Донецькій області діяльність щодо протидії злочинності у сфері економіки та організованих злочинності (поміж інших) покладено на підрозділи Управління стратегічних розслідувань в Донецькій області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. Аналіз його діяльності дає змогу виокремити певні проблеми; деякі з них уже були предметом нашого дослідження [4].

Злочин вважається вчиненим організованою групою, якщо в його го-

туванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три й більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього або іншого злочину, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи (ч. 3 ст. 28 КК України) [5]. Ступінь суспільної небезпечності організованої групи визначається діями її учасників, інтенсивністю злочинної діяльності і характером наслідків, що настали, тобто заподіяної шкоди. Залежно від способів та умов взаємодії злочинців спільна злочинна діяльність набуває певних рис. Зокрема, учасники організованої групи — це три і більше осіб, які попередньо об'єднуються для підготовки та вчинення одного або декількох злочинів. Попередньо, тобто заздалегідь, об'єднатися означає забезпечити єдність групи на основі попередньої взаємної обізнаності її учасників про конкретні дії (спрямовані на підготовку та вчинення одного або декількох злочинів), узгодженості цих дій, розподілу ролей. Важливою кримінально-правовою ознакою організованої групи (поміж інших) згідно із зазначеною нормою КК є стійкість злочинного утворення. Як конструктивна ознака організованої злочинної групи — стійкість, тривалість та міцність злочинних зв'язків між її членами, що досягається під час стабільної злочинної діяльності (неодноразового вчинення злочинів). Тобто для будь-якої злочинної групи потрібен час для «облаштування» на певній території.

Сьогодні в Донецькій області тривають активні бойові дії, унаслідок чого люди вимушено знаходяться в постійному міграційному процесі. У таких умовах (особливо в разі посилення інтенсивності обстрілів) злочинці не затримуються на певній території понад два тижні і передислоковуються в інші безпечні міста. Водночас розгляд клопотань (який належить до негласних слідчих розшукових дій і до повноважень слідчого судді) здійснює слідчий суддя апеляційного суду, у межах територіальної юрисдикції якого розташований орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, що належать до підсудності Вищого антикорупційного суду, — слідчий суддя Вищого антикорупційного суду (ч. 1 ст. 247 КПК України) [6]. З огляду на той факт, що наприкінці липня 2022 року в Донецькій області такий суд призупинив свою діяльність зі зміною територіальної підсудності судових справ на Дніпровський апеляційний суд (про що є відповідне розпорядження Голови ВСУ від 22.07.2022 р.), виникли проблеми логістичного характеру (значна відстань до м. Дніпро) зі взаємодії з Дніпровським апеляційним судом, що вкрай ускладнює їх документування, оскільки втрачається оперативність.

У спілкуванні з практиками було виявлено несподіваний вектор «інтелектуальної» діяльності представників організованої злочинності. Так, у вільному доступі є Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР) [7], що створює комфортні умови для діяльності правників у питаннях вивчення пев-

них судових рішень, отже — прийняття відповідних рішень, підготовку документів та ін. До того ж відкритість судових рішень прямо передбачена ст. 2 Закону України «Про доступ до судових рішень», а ст. 7 визначає відомості, що не можуть бути розголошені в їхніх (судових рішень) текстах, відкритих для загального доступу. Цим же нормативним актом передбачено, що порядок ведення ЄДРСР затверджується Вищою радою правосуддя (ст. 3) [8], у розвиток чого остання затвердила відповідний «Порядок...» [9], який і визначив процедуру формування та ведення цього інформаційного ресурсу, зокрема й умови забезпечення надання як загального, так і повного доступу до ЄДРСР, що суттєво впливає на обсяг отримуваної інформації. Визначені «Порядком...» обмеження цілком виправдані з багатьох безпекових та інших питань, проте ті, хто в певному сегменті злочинної діяльності є обізнаними (а йдеться про аналітиків від злочинних угруповань, які ретельно моніторять контент ЄДРСР), — навіть за обмеженого доступу до документа одразу виявляють (розуміють) наявність бодай непрямих ризиків для продовження своєї злочинної діяльності та приймають відповідні рішення на протидію (наприклад, призупиняють злочинну діяльність, виїжджають в інший регіон та ін.), оскільки розуміють можливі заплановані щодо них оперативні заходи.

Отже, у контексті наведеного виникає нагальна потреба у розробленні ефективних і результативних механізмів протидії організованій злочинності, особливо в умовах воєнного стану.

Перелік джерел посилання

1. Головкін Б. М., Голина В. В., Лисодєд О. В. та ін. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків, 2020. 384 с.
2. Бамбуляк М. П., Громович А. А. Особливості розвитку організованої злочинності в умовах воєнного стану. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи* : зб. мат-лів міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04.10.2024). Кропивницький, 2024. С. 160—163. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content> (дата звернення: 03.04.2025).
3. Вигивський І. М. Організована злочинність в умовах збройного конфлікту. *Там само*. С. 15—18. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content> (дата звернення: 03.04.2025).
4. Одерій О. В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни. *Там само*. С. 120—123. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.04.2025).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.04.2025).
7. Єдиний державний реєстр судових рішень : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2025).
8. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.04.2025).
9. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень : ріш. Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 р. № 1200/0/15-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18#Text> (дата звернення: 03.04.2025).